

A STUDY OF COMMON MISTAKES MADE BY CHINESE LANGUAGE STUDENTS AT QUANG BINH UNIVERSITY WHEN LEARNING TRANSLATION

NGHIÊN CỨU NHỮNG LỖI SAI THƯỜNG GẶP KHI HỌC
MÔN BIÊN DỊCH CỦA SINH VIÊN CHUYÊN NGỮ
TIẾNG TRUNG QUỐC TẠI TRƯỜNG ĐẠI HỌC QUẢNG BÌNH

Lại Thị Mỹ Hương
Trường Đại học Quảng bình

ABSTRACT: *In the framework of the undergraduate training program of the Chinese Language major at Quang Binh University, the subject “Translation” is included in the first semester program of the third year of language major students. During the learning process, many students encounter difficulties and often make mistakes in the translation process, both in language knowledge and translation skills. Through the survey method of collecting data through students' translations and conducting qualitative analysis, the article will point out common mistakes of students majoring in Chinese Language, thereby giving some recommendations to overcome them to improve the quality of teaching and learning translation.*

Key words: *Error, translation, Chinese.*

TÓM TẮT: Trong khung chương trình đào tạo đại học ngành Ngôn ngữ Trung Quốc của Trường Đại học Quảng Bình, học phần “Biên dịch” là học phần được đưa vào chương trình học kỳ I của năm thứ ba của sinh viên chuyên ngữ. Trong quá trình học, nhiều sinh viên gặp khó khăn và thường xuyên gặp phải những lỗi sai khi thực hiện biên dịch, cả về kiến thức ngôn ngữ lẫn kỹ năng dịch thuật. Thông qua phương pháp khảo sát thu thập dữ liệu từ các bản dịch của sinh viên và tiến hành phân tích định tính, bài viết sẽ chỉ ra những lỗi sai thường gặp của sinh viên ngành Ngôn ngữ Trung Quốc, từ đó đưa ra một số kiến nghị khắc phục để nâng cao chất lượng dạy và học môn biên dịch.

Từ khóa: *Lỗi sai, biên dịch, tiếng Trung Quốc.*

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Biên dịch là hoạt động chuyển ngữ các văn bản từ ngôn ngữ này sang ngôn ngữ khác, sao cho vẫn giữ nguyên được nội dung, ý nghĩa và phong cách của văn bản gốc. Để làm tốt công tác biên dịch, đảm bảo nội dung được biên dịch bám sát văn bản gốc, người thực hiện phải có sự am hiểu sâu sắc về cả hai ngôn ngữ và kiến thức chuyên sâu liên quan đến lĩnh vực của văn bản như văn hóa, kinh tế, xã hội,...

Giáo trình chính được sử dụng trong

học phần “Biên dịch” là giáo trình “Kỹ năng Biên dịch Trung - Việt, Việt - Trung” của nhóm tác giả Lương Nguyên, Ôn Nhật Hào. Giáo trình cung cấp cho sinh viên các chủ đề dịch phong phú như dịch bài phát biểu, thư tín, công văn, hợp đồng, thông báo, quảng cáo, các nội dung về văn hóa như dịch các danh lam thắng cảnh ... Các bài tập được thiết kế song song hai kỹ năng dịch ngược và dịch xuôi.

Bài viết này giải quyết hai câu hỏi nghiên cứu được đặt ra là: 1. Những lỗi biên

dịch thông thường mà sinh viên chuyên ngành tiếng Trung tại Trường Đại học Quảng Bình thường mắc phải là gì? 2. Có những giải pháp nào cho người dạy biên dịch để giúp sinh viên tránh mắc những lỗi sai đó? Đối tượng khảo sát là các bài tập biên dịch từ tuần 1 đến tuần 10 và các bài kiểm tra học kỳ của 10 sinh viên lớp đại học ngôn ngữ Trung Quốc K63 học kỳ 1 năm học 2023-2024 và 15 sinh viên lớp đại học ngôn ngữ Trung Quốc K64 học kỳ 1 năm học 2024-2025 (vì số lượng sinh viên ít nên chúng tôi tiến hành khảo sát trong hai năm học). Chúng tôi sử dụng phương pháp nghiên cứu chính là phương pháp nghiên cứu định tính, thu thập lỗi dịch, phân tích lỗi dịch, từ đó phân loại các lỗi sai theo 2 nhóm chính: lỗi sai về ngôn ngữ, lỗi sai về kỹ năng dịch. Từ đó, phân tích và chỉ ra những nguyên nhân khiến sinh viên thường mắc lỗi, đồng thời tìm hướng khắc phục.

2. MỘT SỐ TIÊU CHÍ PHỔ BIẾN ĐƯỢC DÙNG ĐỂ ĐÁNH GIÁ CHẤT LƯỢNG BẢN DỊCH

Theo Alexander Fraser Tytler (1747-1814), khi thực hiện việc dịch thuật, cần đảm bảo một số yếu tố quan trọng để có thể tái hiện một cách hoàn chỉnh và chính xác nội dung tư tưởng của văn bản gốc. Cụ thể, ông đưa ra ba nguyên tắc chính sau: sự chính xác, sự thống nhất về phong cách, sự trôi chảy và lưu loát.

Theo học giả Trung Quốc Ngô Thụy (吴瑞), bản dịch không chỉ là việc chuyển đổi ngôn ngữ đơn thuần mà còn là một quá trình tái hiện lại ý nghĩa, tinh thần và phong cách của văn bản gốc trong một ngôn ngữ khác. Wu Rui nhấn mạnh vai trò người dịch như một nghệ sĩ, người không chỉ hiểu rõ ngôn ngữ mà còn phải nắm bắt tinh thần và bối cảnh văn hóa của cả hai nền ngôn ngữ

để bản dịch trở nên chính xác và có hồn.

Quan điểm của Nghiêm Phục (严复) về ba khó khăn trong hoạt động dịch thuật - đồng thời cũng là ba tiêu chí để đánh giá chất lượng bản dịch, đã có ảnh hưởng sâu rộng trong giới nghiên cứu dịch thuật, đặc biệt là tại Trung Quốc. Đó là : **Tín (信)** - *Tính chính xác (đảm bảo nội dung gốc)*, **Đạt (达)** - *Tính lưu loát (đảm bảo diễn đạt trôi chảy)*, **Nhã (雅)** - *Tính chuẩn mực, trang nhã về hình thức*.

El Shafey (1985: 83) cho rằng một người dịch và một bản dịch tốt cần đáp ứng các tiêu chí sau: (1) người dịch phải có kiến thức vững chắc về ngữ pháp và từ vựng của ngôn ngữ nguồn, cũng như sự hiểu biết sâu sắc về văn bản cần dịch; (2) người dịch phải có khả năng chuyển ngữ hiệu quả từ ngôn ngữ nguồn sang ngôn ngữ đích; (3) bản dịch cần phản ánh được phong cách hay văn phong của văn bản gốc; và (4) bản dịch phải truyền tải được thông điệp cốt lõi của văn bản gốc.

Trong lĩnh vực nghiên cứu biên phiên dịch, đặc biệt là trong bối cảnh công nghệ phát triển nhanh chóng, có rất nhiều nghiên cứu xoay quanh các lỗi dịch. Các lỗi này có thể xuất phát từ nhiều nguyên nhân khác nhau, từ sự thiếu chính xác của hệ thống dịch máy cho đến những sai sót trong việc áp dụng kiến thức ngôn ngữ của người biên dịch. Các nghiên cứu từ CNKI (China National Knowledge Infrastructure - Cơ sở hạ tầng tri thức quốc gia) Trung Quốc cho thấy có tới 155 các bài chủ yếu tập trung vào lỗi dịch máy, vì sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ dịch tự động, đặc biệt là từ các ngôn ngữ như tiếng Trung Quốc sang tiếng Anh, Nhật, Hàn. Số lượng bài nghiên cứu về lỗi dịch viết của người học còn khá khiêm tốn.

STT	Tên lỗi sai		Số lượng lỗi	Tỷ lệ
1	Lỗi về kiến thức	Lỗi dịch các con số	34	16%
2		Lỗi dịch câu dài đa tầng	38	17.9 %
3		Lỗi dịch từ Hán Việt	34	16%
4		Lỗi dịch từ viết tắt	16	7.5%
5	Lỗi về kỹ năng	Lạm dụng cách dịch thẳng, dịch âm	44	20.8%
6		Lỗi diễn đạt tiếng Việt	46	21.7%
Tổng số lỗi			212	

Vì vậy, trong phạm vi bài viết này, chúng tôi tập trung nghiên cứu lỗi dịch viết của sinh viên, chỉ ra nguyên nhân gây ra lỗi và nêu khuyến nghị đối với sinh viên để thực hiện tốt hoạt động biên dịch.

Chúng tôi kết hợp tiêu chuẩn biên dịch của Theo A. F. Tytler và khung phân tích lỗi biên dịch của Nghiêm Phụ để xây dựng khung phân tích lỗi biên dịch của sinh viên.

3. PHÂN TÍCH NHỮNG LỖI BIÊN DỊCH THƯỜNG GẶP CỦA SINH VIÊN

Dữ liệu thu thập cho nghiên cứu này là 75 bài tập biên dịch từ tuần 1 đến tuần 10 và 50 bài kiểm tra bao gồm giữa kỳ, cuối kỳ của 25 sinh viên năm thứ ba, Khoa Ngoại ngữ, Trường Đại học Quảng Bình với các chủ đề dịch: bài phát biểu, thư tín, công văn, hợp đồng, thông báo, quảng cáo, các nội dung về văn hóa như dịch các danh lam thắng cảnh... Trong tổng số 125 bài dịch, chúng tôi thống kê được 212 lỗi dịch về cả kiến thức và kỹ năng. Các bản dịch của sinh viên chúng tôi đưa ra làm minh họa dưới đây có thể tồn tại nhiều lỗi trong cùng một bản dịch. Dưới đây là bảng thống kê tỉ lệ mắc lỗi biên dịch của sinh viên:

3.1. Lỗi sai về ngôn ngữ

Một là, lỗi khi dịch các con số

* *Lỗi dịch hàng vạn (万), hàng ức (亿)*

Tiếng Việt lấy các đơn vị nghìn, triệu,

tỷ làm đơn vị cơ bản, tiếng Trung lấy vạn (万: mười nghìn) và ức (亿: trăm triệu) làm đơn vị cơ bản. Sự khác biệt này dẫn đến thực tế là khi dịch các con số người dịch phải tính toán và hoán đổi đơn vị một cách nhanh chóng. Đây cũng chính là nguyên nhân khiến cho sinh viên gặp phải khó khăn và thường mắc lỗi khi dịch, đặc biệt là khi dịch những con số lớn.

(1) 在中国这样一个多民族的发展中大国。要把12亿多人的力量凝聚起来, 向着社会主义现代化的目标前进, 必须有中国共产党的领导。

Bản dịch của sinh viên: Ở Trung Quốc, một quốc gia đang phát triển đa sắc tộc lớn. Để đoàn kết sức mạnh của hơn 12 tỷ người dân và hướng tới mục tiêu hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa, cần phải có sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc.

Ở ví dụ (1), sinh viên đã nhầm đơn vị tỷ trong tiếng Việt tương đương với ức (亿) trong tiếng Trung, vì vậy giữ nguyên con số khi dịch 12亿 dịch thành 12 tỷ. Con số chính xác phải là 1.200.000.000 (Một tỷ hai)

(2) Con số thống kê của cục thống kê thành phố Quế Lâm cho thấy, trong tháng tư, Quế Lâm đã tiếp đón lượng khách du lịch nước ngoài là một 131.600 lượt người, lập một kỉ lục mới về số lượng du khách

nước ngoài nhập cảnh trong một tháng.

Bản dịch của sinh viên: 据桂林市统计局统计数据显示, 4月份, 桂林接待入境旅游者131.600万人次, 创单月接待入境旅游者历史新高。

Trong ví dụ (2), sinh viên khi chuyển dịch ra tiếng Việt đã coi vạn (万) trong tiếng Trung tương đương với nghìn trong tiếng Việt dẫn đến sai sót đáng tiếc. Con số dịch chính xác phải là 13.16万.

**Lỗi dịch bội số*

Có một số khác biệt giữa tiếng Trung và tiếng Việt khi sử dụng bội số để giải thích sự khác biệt giữa hai thứ được so sánh. Điều này là do thường có hai trường hợp khi sử dụng bội số: một là để biểu thị tổng của phần được thêm vào, trường hợp này dễ dịch hơn và có thể dịch trực tiếp là “tăng...lần”. Trường hợp thứ hai thể hiện mức tăng ròng, tức là mức tăng thực tế so với ban đầu. Phần được thêm vào không bao gồm phần ban đầu và thường được dịch là “增加了几倍”(tăng gấp lần). Sinh viên mắc lỗi nhiều khi dịch bội số trong trường hợp thứ 2.

(1) 过去10年, 中国与东盟的贸易额迅猛增长了4倍, 2001年达到400多亿美元。

Bản dịch của sinh viên : Mười năm qua, kim ngạch mậu dịch giữa Trung Quốc và ASEAN tăng gấp 4 lần, năm 2001 đạt trên 40 tỷ đô la Mỹ.

Ở ví dụ (1), sinh viên đã nhầm lẫn khi dịch bội số của trường hợp 1 và 2 như đã phân tích ở trên dẫn đến dịch sai. Bội số chính xác phải là tăng gấp 5 lần.

(2) Chính phủ In-đô-nê-xi-a dự kiến nội trong 5-8 năm tới, sẽ nội đưa lượng xuất khẩu dầu cọ thô hàng năm lên tới 10 triệu tấn, tăng gấp đôi so với mức 4,9 triệu

tấn của năm 2020.

Bản dịch của sinh viên : 印尼政府计划在未来五到八年里, 将印尼的棕榈原油年出口量增加到1000万吨, 比2020年的490万吨增加两倍。

Ở ví dụ (2), trong tiếng Việt “tăng gấp đôi” thì tương đương trong tiếng Trung là “增加一倍”, nhưng sinh viên không nắm được cách dịch dẫn đến dịch sai.

Bản dịch đúng : 印尼政府计划在未来五到八年里, 将印尼的棕榈原油年出口量增加到1000万吨, 比2020年的490万吨增加一倍。

Hai là, lỗi khi dịch câu dài đa tầng có nhiều định ngữ hoặc trạng ngữ

**Lỗi khi dịch định ngữ đa tầng*

Câu định ngữ đa tầng là câu có nhiều lớp định ngữ cùng bổ sung nghĩa cho một trung tâm ngữ. Sinh viên gặp khó khăn và lúng túng trong quá trình dịch các câu có định ngữ đa tầng xuất hiện trong các bài kiểm tra hoặc bài thi cuối kỳ. Lỗi sai thường thấy là không biết bắt đầu dịch từ đâu, không biết sắp xếp trật tự các định ngữ như thế nào hoặc là dịch xong câu văn lủng củng, không đúng ý câu gốc.

(1) 城乡发展不平衡、地区发展不平衡、经济社会发展不平衡的矛盾更加突出, 缩小发展差距和促进经济社会协调发展任务艰巨。

Bản dịch của sinh viên : Thành thị và nông thôn phát triển không đồng đều, các địa phương phát triển không đồng đều, kinh tế xã hội phát triển không đồng đều làm cho mâu thuẫn ngày càng trở nên gay gắt.

Ở ví dụ (1), do sinh viên không biết cách phân tích cấu trúc và thành phần của câu, trong câu này trung tâm ngữ là “矛盾” nhưng sinh viên chưa xác định được đâu là thành phần định ngữ đa tầng, đâu là trung

tâm ngữ, dẫn đến dịch sai so với ý nghĩa của văn bản gốc.

Bản dịch đúng: Mâu thuẫn của sự phát triển mất cân đối giữa thành thị và nông thôn, phát triển mất cân đối giữa các vùng, phát triển kinh tế - xã hội mất cân đối ngày càng nổi bật, nhiệm vụ thu hẹp khoảng cách phát triển, thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội đồng bộ là hết sức khó khăn.

**Lỗi khi dịch trạng ngữ đa tầng*

Trạng ngữ đa tầng thực chất là sự kết hợp của nhiều trạng từ trong tiếng Trung, cùng nhau xuất hiện trong một câu, giúp diễn đạt hành động một cách chi tiết và chính xác hơn, mang lại sự phong phú về thông tin cho người nghe. Những lỗi cơ bản mà sinh viên mắc phải khi dịch trạng ngữ đa tầng là : không xác định thứ tự trạng ngữ, nhầm chức năng của trạng ngữ, lỗi bỏ sót hoặc dịch không rõ trạng ngữ.

(1) 他昨天在学校为了考试认真地努力学习。

Bản dịch của sinh viên: Anh ấy học chăm chỉ vì đề thi ở trường hôm qua một cách nghiêm túc.

Trong tiếng Trung, nhiều trạng ngữ có thể xếp liền nhau trước vị ngữ, theo thứ tự: thời gian → nơi chốn → phương thức → nguyên nhân → mục đích → mức độ... Do sinh viên không nắm được trật tự sắp xếp dẫn đến dịch sai.

Bản dịch đúng: Hôm qua, anh ấy học rất chăm chỉ tại trường một cách nghiêm túc vì sắp thi.

(2) 他为了通过考试每天努力学习。

Bản dịch của sinh viên: Anh ấy cố gắng học thi mỗi ngày để qua.

Trong ví dụ (2) do sinh viên bị nhầm lẫn chức năng của trạng ngữ, một số trạng

ngữ có thể bị hiểu nhầm là bổ ngữ hoặc tân ngữ, nên dẫn đến dịch sai, không rõ nghĩa.

Bản dịch đúng: Mỗi ngày anh ấy cố gắng học tập để vượt qua kỳ thi.

(3) 在父母的鼓励下, 他在图书馆安静地复习功课。

Bản dịch của sinh viên: Anh ấy ôn bài ở thư viện.

Trong ví dụ (3) xuất hiện các trạng ngữ đa tầng phức tạp, sinh viên đã bỏ qua một số trạng ngữ vì quá dài hoặc không biết chức năng của nó.

Bản dịch đúng: Anh ấy ôn bài một cách yên tĩnh trong thư viện dưới sự động viên của cha mẹ.

Ba là, lỗi khi dịch từ Hán Việt

Từ Hán Việt chiếm số lượng tương đối lớn (trên 60%) và đóng vai trò quan trọng trong kho từ vựng tiếng Việt. Sau khi xuất hiện, do chịu sự chi phối của tiếng Việt nên một phần từ Hán Việt đã khác với nghĩa gốc Hán ban đầu, có sự thay đổi về mặt ngữ nghĩa, từ đó gây khó khăn cho người tiếp nhận và sử dụng. Hiện tượng này dễ dẫn đến những lỗi sai khi dịch, dưới đây là một số lỗi sai khi dịch từ Hán Việt.

**Lỗi dùng từ không thích hợp:*

Ví dụ như khi dịch câu “ Anh ấy *đạt* được thành công lớn.” Sinh viên dịch thành “他达到了很大的成功”. Từ Hán Việt “đạt được” tương ứng với từ “达到” trong tiếng Trung. Tuy nhiên “đạt được” = 达到 chỉ đúng khi nói về mục tiêu, tiêu chuẩn (ví dụ: 达到目标). Thành công (成功) không phải là một “mục tiêu định lượng” nên không dùng với “达到”.

Câu dịch đúng là : 他取得了很大的成功。

**Lỗi không nắm được sắc thái nghĩa của từ*

Lỗi không nắm được sắc thái nghĩa của từ Hán Việt khi dịch là một trong những lỗi phổ biến và dễ gây hiểu lầm nghiêm trọng. Đây là lỗi liên quan đến việc người dịch không hiểu đúng hoặc không phân biệt được sắc thái biểu cảm, ngữ nghĩa rộng/hẹp, văn phong trang trọng/dân dã, hoặc nghĩa gốc/ẩn dụ của từ Hán Việt và từ gốc Hán trong tiếng Trung.

(1) 如果你改变主意, 可以随时取消订单。

Bản dịch của sinh viên: Nếu bạn thay đổi ý định, bạn có thể thủ tiêu đơn hàng bất cứ lúc nào.

Trường hợp từ “取消” khi được dịch sang tiếng Việt là “thủ tiêu” là một lỗi dịch khá phổ biến với sinh viên chuyên ngành tiếng Trung, do ảnh hưởng của hiện tượng ngữ nghĩa vay mượn nhưng đã biến đổi. Trong tiếng Trung, “取消” có nghĩa là hủy bỏ, xóa bỏ một kế hoạch, sự kiện, tư cách, quyền lợi... mang tính hành chính hoặc tổ chức. Trong tiếng Việt hiện đại, “thủ tiêu” lại thường mang sắc thái tiêu cực hoặc bạo lực, mang nghĩa xóa bỏ một cách triệt để hoặc lén lút giết chết. Vì vậy, dịch “取消” thành “thủ tiêu” là sai về sắc thái ngữ nghĩa và không phù hợp với văn phong hành chính hoặc thông báo thông thường.

Bản dịch đúng: Nếu bạn thay đổi ý định, bạn có thể hủy đơn hàng bất cứ lúc nào.

Có một vài trường hợp từ tiếng Trung biểu thị nhiều sắc thái tình cảm khác nhau, nếu sinh viên không nắm được cách sử dụng thì rất dễ dùng sai.

(1) 利用周末时间复习和总结本周各科目的知识点。

Bản dịch của sinh viên: Lợi dụng thời gian cuối tuần để ôn tập và tổng kết các kiến

thức trong tuần.

Bản dịch đúng: Tận dụng thời gian cuối tuần để ôn tập và tổng kết các kiến thức trong tuần.

(2) 这家商店接受许多支付手段, 如现金、信用卡和银行转账。

Bản dịch của sinh viên: Cửa hàng này chấp nhận nhiều thủ đoạn thanh toán khác như tiền mặt, thẻ tín dụng và chuyển khoản ngân hàng.

Bản dịch đúng: Cửa hàng này chấp nhận nhiều phương thức thanh toán khác như tiền mặt, thẻ tín dụng và chuyển khoản ngân hàng.

Trong 2 ví dụ trên, các từ như “利用” và “手段” trong tiếng Trung có thể mang sắc thái trung tính hoặc tiêu cực tùy thuộc vào ngữ cảnh, trong khi trong tiếng Việt, khi được dịch theo âm Hán Việt là “lợi dụng” và “thủ đoạn”, chúng gần như luôn mang nghĩa tiêu cực. Điều này dễ khiến sinh viên dịch sai hoặc hiểu sai ý nghĩa của câu gốc.

Bốn là, lỗi khi dịch cụm từ viết tắt trong tiếng Trung

Việc xác định ý nghĩa của các cụm từ viết tắt trong tiếng Trung (简称 – 简化词 hoặc 缩略语) gặp nhiều khó khăn do đó khi dịch các cụm từ viết tắt trong tiếng Trung, người dịch rất dễ mắc một số lỗi sai phổ biến như sau:

(1) GDP: sinh viên dịch thành “sản lượng sản xuất quốc nội”

Do hiểu không đúng nghĩa và phạm vi sử dụng của từ viết tắt trong tiếng Trung nên dịch sai, không phản ánh đúng khái niệm kinh tế. GDP (国内生产总值) phải dịch đúng là tổng sản phẩm quốc nội.

(2) 中科院

Bản dịch sinh viên: Viện trung khoa

Bản dịch đúng: Viện Hàn lâm Khoa học Trung Quốc

Sinh viên do thói quen dịch từng chữ theo kiểu từng từ một, cố gắng dịch từng thành phần của từ viết tắt mà không xét đến toàn bộ nghĩa dẫn đến lỗi sai.

(3) 人大

Bản dịch sinh viên: nhân đại

Bản dịch đúng: Đại hội Đại biểu Nhân dân Toàn quốc (Là cơ quan quyền lực tối cao của Trung Quốc, tương đương như Quốc hội ở các quốc gia khác).

Trong ví dụ này sinh viên không xác định đúng danh từ riêng hay từ viết tắt thông thường nên đã dịch sai. “人大” là viết tắt của 人民代表大会 – Đại hội Đại biểu Nhân dân Toàn quốc

3.2. Lỗi sai về kỹ năng dịch

**Lạm dụng cách dịch thẳng, dịch âm*

Lạm dụng cách dịch thẳng (dịch từng chữ) và dịch âm là một hiện tượng khá phổ biến trong quá trình biên dịch, đặc biệt đối với những người mới học hoặc thiếu kinh nghiệm. Điều này làm giảm chất lượng bản dịch và ảnh hưởng đến sự tiếp nhận của người đọc.

(1) Tôi đi một mạch đến nhà anh ấy.

Bản dịch của sinh viên: 我走一条线到他家。

Bản dịch đúng: 我一路走到他家。

(2) Cô ấy rất có duyên.

Bản dịch của sinh viên: 她有很多缘分。(ý sai - “duyên” ở đây là “duyên dáng”, không phải “số mệnh”)

Bản dịch đúng: 她很有魅力。/ 她很有吸引力。(“Cô ấy rất hấp dẫn” - tùy ngữ cảnh).

Trong 2 ví dụ trên, sinh viên có thói quen dịch từng từ hoặc từng cụm từ sát nghĩa gốc, theo đúng cấu trúc ngôn ngữ gốc

mà không chú trọng đến sự tự nhiên trong ngôn ngữ đích, khiến câu văn trong tiếng Trung trở nên **khó hiểu, không tự nhiên hoặc sai nghĩa**.

Ví dụ: Chí Phèo là một nhân vật văn hóa để lại nhiều dấu ấn sâu sắc trong văn hóa thực tế của Việt Nam trước Cách mạng Việt Nam.

Bản dịch của sinh viên: “池澎是越南革命前在越南现实文化中留下许多深刻印记的文化人物。”

“Chí Phèo” là một nhân vật trong tác phẩm của Nam Cao, biểu trưng cho một người đàn ông thô bạo, cục cằn, dễ nổi giận và không có chuẩn mực đạo đức. Nếu dịch âm tên “Chí Phèo” sang tiếng Trung mà không giải thích gì thêm thì người Trung Quốc không thể nào hiểu được ý nghĩa mà người Việt muốn diễn đạt. Thay vào đó, dịch theo ý nghĩa sẽ giúp người nghe dễ dàng hình dung và hiểu đúng hơn về đặc điểm của nhân vật. Vì vậy, sinh viên có thể dịch thành: “他是个经常耍赖的流氓”.

**Lỗi diễn đạt tiếng Việt:*

Sinh viên Việt Nam khi dịch văn bản từ tiếng Trung sang tiếng Việt có lợi thế nhất định về diễn đạt vì tiếng Việt là tiếng mẹ đẻ. Tuy nhiên khi dịch từ tiếng Trung sang tiếng Việt, do sự khác biệt về cấu trúc ngữ pháp, từ vựng, và cách diễn đạt của hai ngôn ngữ này, sinh viên gặp phải tình trạng diễn đạt lủng củng thiếu logic, ý tứ lộn xộn, dùng từ gượng ép, không tự nhiên.

Ví dụ: 他每天都坚持锻炼身体, 因此身体非常健康。

Bản dịch của sinh viên: “Anh ấy mỗi ngày đều kiên trì rèn luyện thân thể, cho nên thân thể rất khỏe mạnh.”

Mặc dù, sinh viên dịch sát nghĩa từng từ, nhưng cách diễn đạt trên nghe không tự

nhiên trong tiếng Việt. Dùng từ “thân thể” hai lần khiến câu nặng nề, lặp từ. Cách diễn đạt “cho nên thân thể rất khỏe mạnh” nghe gượng ép, không phù hợp với cách nói tự nhiên của người Việt. Câu thiếu sự mạch lạc và trôi chảy, mang đậm cấu trúc tiếng Trung Quốc.

Bản dịch đúng: Anh ấy tập thể dục đều đặn mỗi ngày nên rất khỏe mạnh.

Ngoài ra, một số từ vựng trong tiếng Trung không có tương đương trực tiếp trong tiếng Việt, hoặc từ ngữ trong tiếng Trung có thể mang nhiều nghĩa tùy theo ngữ cảnh, điều này dễ dẫn đến việc dịch sai hoặc thiếu chính xác.

4. BIỆN PHÁP KHẮC PHỤC NHỮNG LỖI SAI

* Biện pháp khi dịch con số

Đối với các số trên mười nghìn, tiếng Trung sử dụng các chữ số như “万” và “亿” làm đơn vị cơ bản, trong khi tiếng Việt sử dụng “nghìn”, “triệu” và “tỷ” làm đơn vị đếm. Để thuận tiện cho việc dịch thuật, trước tiên sinh viên có thể viết số Trung Quốc sang số Ả Rập (ví dụ: “一亿二千三百四十五万六千七百八十九” → 123456789), sau đó sử dụng phương pháp nhóm số thành từng cụm ba chữ số từ phải sang trái. Ví dụ: 123,456,789, cuối cùng đọc các nhóm theo đơn vị hàng: 789 → đơn vị, 456 → triệu, 123 → tỷ. Cách đọc: Một trăm hai mươi ba tỷ bốn trăm năm mươi sáu triệu bảy trăm tám mươi chín.

Sinh viên cần lưu ý rằng trong tiếng Trung và tiếng Việt ký hiệu phân tách chữ số được sử dụng lại khác nhau. Tiếng Trung sử dụng dấu phẩy để biểu thị khoảng cách giữa các chữ số, trong khi tiếng Việt sử dụng dấu chấm để biểu thị khoảng cách giữa các chữ số. Nếu có số thập phân sau số

nguyên, tiếng Trung sử dụng dấu chấm (dấu thập phân) giữa số nguyên và số thập phân, trong khi tiếng Việt sử dụng dấu phẩy.

Để dịch các con số hàng vạn, hàng ức chính xác, giảng viên còn có thể hướng dẫn sinh viên ghi nhớ *bảng đối sánh đơn vị đếm trong tiếng Việt và tiếng Trung* dưới đây:

Đơn vị số trong tiếng Việt	Đơn vị số trong tiếng Trung
Chục	十
Trăm	百
Nghìn	千
Mười nghìn	万
Trăm nghìn	十万
Triệu	百万
Mười triệu	千万
Trăm triệu	亿
Tỉ	十亿
Mười tỉ	百亿
Trăm tỉ	千亿
Nghìn tỉ	万亿

Đối với bội số, khi gặp hoặc sử dụng “tăng gấp...lần” để dịch, sinh viên cần tuân thủ nguyên tắc này: khi dịch từ tiếng Việt sang tiếng Trung, hãy giảm số ban đầu đi 1; khi dịch từ tiếng Trung sang tiếng Việt, hãy thêm 1 vào số ban đầu. Ngoài ra, trong tiếng Việt, “tăng gấp đôi” hay còn gọi là “tăng gấp hai lần”, tương đương trong tiếng Trung “增加了一倍”.

* Biện pháp dịch định ngữ đa tầng:

Khi dịch định ngữ đa tầng trong tiếng Trung, cần phân biệt rõ hai loại quan hệ chính: quan hệ đẳng lập và quan hệ tăng

bậc, vì cách xử lý và trình tự dịch sẽ khác nhau.

Đối với định ngữ đa tầng đẳng lập, các thành phần định ngữ bổ nghĩa cho trung tâm danh từ đều độc lập và cùng cấp độ, không cái nào phụ thuộc cái nào. Ta có thể thêm dấu phẩy hoặc từ nối “和” nếu cần rõ ràng hơn. Khi dịch định ngữ này, sinh viên cần tuân theo trật tự dịch từ trái sang phải như văn bản gốc.

Ví dụ: 越南与中国签署了《陆地边界条约》，为创建一条和平、友好、稳定的边界奠定了基础。(Việt Nam và Trung Quốc đã kí kết “Hiệp ước về biên giới trên đất liền” tạo nền tảng vững chắc cho việc xây dựng một biên giới hòa bình, hữu nghị và ổn định).

Đối với định ngữ đa tầng có quan hệ tầng bậc, các định ngữ có quan hệ phụ thuộc nhau, trong đó có định ngữ chính và các định ngữ phụ bổ nghĩa cho phần định ngữ khác, cần xác định thứ tự bổ nghĩa rõ ràng. Khi dịch, sinh viên cần lưu ý dịch từ trong ra ngoài, nghĩa là xác định phần định ngữ gần nhất với danh từ trung tâm, sau đó mới xử lý các lớp ngoài.

Ví dụ: 我昨天在图书馆借的那本新书很有意思。(Quyển sách mới mà tôi mượn hôm qua ở thư viện rất thú vị.)

*** Biện pháp dịch trạng ngữ đa tầng:**

Lỗi dịch trạng ngữ đa tầng là một lỗi dễ mắc nhưng cũng không khó để có thể tránh. Để giúp sinh viên khắc phục được lỗi dịch này, biện pháp đơn giản và hiệu quả nhất là cung cấp cho học sinh kiến thức liên quan đến thứ tự các tầng trạng ngữ của tiếng Trung và các ví dụ điển hình. Qua đó sinh viên nắm vững kiến thức về ngữ pháp, hiểu rõ và vận dụng trong thực tế công tác dịch thuật.

Thứ tự các tầng trạng ngữ của tiếng

Trung có thể được khái quát theo sơ đồ dưới đây: Mục đích, nguyên nhân + Thời gian + Địa điểm + Phạm vi + Trạng thái + Đối tượng.

Ví dụ:

Hôm qua nhiều thầy cô đều đã rất nhiệt tình nói chuyện với anh ấy tại văn phòng.

许多老师昨天(thời gian) 在办公室里(địa điểm) 都(phạm vi) 热情地(trạng thái) 同他(đối tượng) 交谈。

*** Biện pháp dịch từ Hán Việt**

Nhiều từ Hán Việt sau khi gia nhập vào tiếng Việt không còn giữ nguyên nghĩa gốc mà đã được Việt hóa cả về cách dùng lẫn sắc thái ý nghĩa, phù hợp với thói quen tư duy và ngữ cảnh sử dụng của người Việt. Sự thay đổi này đã dẫn đến sinh viên gặp rất nhiều khó khăn và lỗi sai trong quá trình biên dịch hai ngôn ngữ. Vì vậy, khi dịch các từ ngữ có yếu tố Hán Việt, sinh viên cần lưu ý một số vấn đề sau: Trước tiên, cần phân tích kỹ lưỡng, nắm vững ý nghĩa của từ và lựa chọn từ ngữ phù hợp trong ngữ cảnh cụ thể. Đối với những từ chưa hiểu rõ về nghĩa hoặc cách sử dụng, cần tham khảo các tài liệu tra cứu như từ điển hay sách công cụ hỗ trợ dịch thuật.

Ngoài ra từ Hán Việt và thuần Việt, có sự khác biệt về sắc thái ngữ nghĩa. Những từ Hán Việt thường mang sắc thái trang trọng, trang nghiêm, phù hợp với văn viết, văn học hay những bối cảnh chính thức. Còn các từ thuần Việt lại gần gũi và thân mật hơn, phù hợp với các cuộc giao tiếp hàng ngày, đặc biệt là trong văn nói. Ví dụ như từ “cảm ơn” là từ thuần Việt, dễ dàng sử dụng trong hầu hết các tình huống, còn “ tạ ơn” là từ Hán Việt, thường được sử dụng trong những tình huống trang trọng, hoặc trong văn học cổ. Điều này đòi hỏi người dịch cần phải linh hoạt và nhạy bén để hiểu

rõ ngữ cảnh của văn bản, từ đó lựa chọn từ ngữ sao cho phù hợp với mục đích giao tiếp và đúng với sắc thái của câu văn.

*** Biện pháp dịch từ viết tắt**

Trong học phần này, sinh viên thường gặp nhiều từ viết tắt trong tiếng Việt, đặc biệt là một số tên tổ chức, tên sự vật, chức vụ, chức danh người thường dùng chữ viết tắt để thay thế cho tên đầy đủ. Nếu không có ngữ cảnh, sẽ rất khó để đoán và đánh giá ý nghĩa của nó. Để tránh dịch sai, sinh viên nên đọc toàn bộ câu hoặc đoạn văn chứa từ viết tắt để hiểu rõ ngữ cảnh trước khi quyết định dịch. Nhiều cụm từ viết tắt có thể có nhiều nghĩa khác nhau tùy vào ngữ cảnh. Ví dụ, “VIP” có thể là “贵宾”(quý khách) trong một ngữ cảnh nhà hàng, nhưng trong một ngữ cảnh khác, có thể là “非常重要人物”(nhân vật rất quan trọng).

Ngoài ra, sinh viên cần chú ý đến các cụm từ viết tắt thông dụng, các từ viết tắt có thể xuất hiện rất nhiều trong các lĩnh vực khác nhau (ví dụ: công nghệ, chính trị, khoa học). Sinh viên cần hiểu các viết tắt phổ biến như “GDP” (国内生产总值- Tổng sản phẩm quốc nội), “IT” (信息技术 - Công nghệ thông tin), “CEO” (首席执行官 - Giám đốc điều hành).

*** Biện pháp khắc phục lỗi kỹ năng dịch:**

Để khắc phục lỗi do lạm dụng cách dịch thẳng và dịch âm (dùng âm của từ trong tiếng Trung mà không chú ý đến ngữ cảnh hoặc nghĩa trong tiếng Việt), sinh viên nên tập trung vào nghĩa, không phải chỉ là từ ngữ. Thay vì dịch từng từ, hãy cố gắng truyền đạt đúng nghĩa của câu hoặc đoạn văn trong ngữ cảnh và thể hiện lại bằng cách dùng câu cú, ngữ pháp của tiếng Việt sao cho tự nhiên.

Khi biên dịch từ tiếng Trung sang tiếng Việt, diễn đạt lưu loát là một trong những tiêu chuẩn để kiểm tra chất lượng bản dịch, nội dung người dịch cung cấp phải trôi chảy, dễ hiểu, không cứng nhắc hoặc khó hiểu và phù hợp với thói quen diễn đạt của ngôn ngữ đích. Do vậy, những người mới bắt đầu thực hành biên dịch phải nâng cao khả năng cảm nhận ngôn ngữ trong cả cách diễn đạt bằng tiếng Trung và tiếng Việt, đồng thời luyện tập diễn đạt ngôn ngữ một cách rõ ràng, mạch lạc và súc tích.

5. KẾT LUẬN

Qua quá trình nghiên cứu và phân tích các lỗi sai thường gặp của sinh viên chuyên ngữ tiếng Trung Quốc khi học môn biên dịch tại Trường Đại học Quảng Bình, bài viết đã liệt kê một số dạng lỗi cơ bản thường xuyên lặp lại trong học phần biên dịch của sinh viên. Để khắc phục những lỗi này, sinh viên cần được trang bị thêm những kỹ năng phân tích văn bản sâu sắc hơn, rèn luyện khả năng nắm bắt ngữ nghĩa và các sắc thái trong từng ngữ cảnh cụ thể. Bên cạnh đó, giảng viên cũng cần chú trọng đến việc phát triển năng lực biên dịch của sinh viên thông qua các bài tập thực hành thường xuyên và các buổi thảo luận, phản hồi để sinh viên nhận ra được những hạn chế và điểm yếu của mình.

Biên dịch không chỉ là một kỹ năng nghề nghiệp mà còn là cầu nối văn hóa, giúp người học không chỉ hiểu được ngôn ngữ mà còn cảm nhận được tinh hoa văn hóa của dân tộc mà họ đang học. Vì vậy, việc cải thiện kỹ năng biên dịch của sinh viên là một yếu tố cần thiết và quan trọng trong quá trình học tập, giúp sinh viên phát triển không chỉ về ngôn ngữ mà còn về tư duy và khả năng giao tiếp liên văn hóa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Tiếng Việt:

- [1] Đào Duy Anh (1931), *Từ điển Hán Việt*, Nhà xuất bản Khoa học xã hội.
- [2] Nguyễn Tài Cẩn (2001), *Nguồn gốc và quá trình hình thành cách đọc Hán Việt*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [3] Lê Hoài Ân (2011), *Một số kiến nghị nhằm nâng cao chất lượng giảng dạy biên dịch*, Tạp chí Khoa học ĐHQGHN

- Ngoại ngữ, 27, tr. 246-255.

- [4] Lưu Hón Vũ (2017), *Bản về giảng dạy Biên - Phiên dịch cho sinh viên ngành Ngôn ngữ Trung Quốc*, Tạp chí Khoa học Yersin. Tr.63-67.

Tiếng Trung:

- [5] 梁远、温日豪 (2005), 《实用汉越互译技巧》, 中国民族出版社。
- [6] 赵玉兰 (2002), 《越汉翻译教程》, 北京大学出版社。

Liên hệ:

ThS. Lại Thị Mỹ Hương

Khoa Ngoại ngữ, Trường Đại học Quảng Bình

Địa chỉ: 18 Nguyễn Văn Linh, phường Đồng Thuận, tỉnh Quảng Trị

Email:huongduc2011@gmail.com

Ngày nhận bài: 13/5/2025

Ngày gửi phản biện: 16/5/2025

Ngày duyệt đăng: 15/8/2026